85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том I

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том I

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение проект НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I

ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ПЪТЯТ КЪМ УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНА КОХЕЗИЯ –
МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ РИСКОВЕ И БАРИЕРИ
Проф. д.ик.н. Димитър М. Иванов …… 7

ПРОБЛЕМАТИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Проф. д-р Митко Димитров …… 31

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО
НА ПУБЛИЧНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И ИМОТИТЕ –
ДЪРЖАВНАТА И ОБЩИНСКА СОБСТВЕНОСТ
Проф. д.н. Борислав Борисов …….. 51

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНЫЙ КРИЗИС И ЕГО ПРОЯВЛЕНИЕ
В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19
д.э.н., профессор, Зверяков Михаил Иванович …… 59

ИЗМЕРВАНЕ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПАНДЕМИЯТА
ОТ COVID-19 ВЪРХУ КОРПОРАТИВНИТЕ ПОЛИТИКИ
ЗА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Андрей Захариев …… 67

ОБЛАГОРОДЯВАНЕ НА ПЛОСКИЯ ДАНЪК В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Румен Брусарски …… 75

ДВИЖЕЩИ СИЛИ НА ИНТЕГРАЦИЯ В ГЛОБАЛНИТЕ ЦИФРОВИ ВЕРИГИ
ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ
Проф. д-р Сава Димов …… 83

ЕФЕКТИ ОТ ПРОГРАМАТА НА ЕЦБ ЗА ЗАКУПУВАНЕ НА АКТИВИ
В УСЛОВИЯТА НА ИЗВЪНРЕДНА СИТУАЦИЯ, ПРИЧИНЕНА ОТ ПАНДЕМИЯ
Проф. д-р Силвия Трифонова …… 95

ТЕСТВАНЕ НА КОРЕКТИВНИ ВЕРОЯТНОСТНИ МОДЕЛИ
ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОПЦИИ ВЪРХУ АКЦИИ
Проф. д-р Стефан Симеонов, Д-р Теодор Тодоров …… 108

КОНКУРЕНЦИЯ И КОНЦЕНТРАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ
ОБЩОЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР (2011-2020 г.). СТРУКТУРЕН АНАЛИЗ
И ЕМПИРИЧНИ НАБЛЮДЕНИЯ
Проф. д-р Стоян Проданов …… 116

THE IMPLEMENTATION OF GOALS OF BALANCED DEVELOPMENT
OF POLAND AGAINST THE CHALLENGES AND DANGERS
OF WASTE MANAGEMENT
Assoc. Prof. Ireneusz T. Dziubek, Dr Tatiana Manasterska 126

MODERN FEATURES OF TRUST ASSET MANAGEMENT
Postgraduate student Stanislav Perminov, Assoc. Prof. Deniss Djakons, PhD 136

ИНДУСТРИЯТА НА ХЕДЖ ФОНДОВЕТЕ В ЕРАТА
НА РАЗХЛАБЕНИТЕ ПАРИЧНИ ПОЛИТИКИ И COVID-19
Доц. д-р Александър Ганчев 142

РАЗНОСКИТЕ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА
НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев 150

ВЛИЯНИЕ СТРУКТУРЫ ЭКОНОМИКИ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ
УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА И РАЗВИТИЯ
Кандидат экономических наук, доцент Шараг Елена Сергеевна 159

СТРАТЕГИЧЕСКИ ДЕЙСТВИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ СТОПАНСКИ
ОРГАНИЗАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
Доц. д-р Илиан Минков 166

ИНСТИТУЦИИ И НЕРАВЕНСТВО
Доц. д-р Калин Господинов 174

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПОДХОД КЪМ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ -
ВЪЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ
Доц. д-р Калоян Колев 181

ПРОБЛЕМИ НА ЛОЯЛНОСТТА В БАНКОВИТЕ ИНСТИТУЦИИ
ПРИ СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Катя Личева 190

ЦЕЛЕСЪОБРАЗНОСТ И ЕФЕКТИ
НА МЕЖДУРЕГИОНАЛНАТА ДАНЪЧНА КОНКУРЕНЦИЯ
Доц. д-р Людмил Найденов 196

ВЪЗМОЖНИ ГРЕШКИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО
НА ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ В БЪЛГАРСКАТА ПРАКТИКА
Доц. д-р Марин Маринов, Красимир Парашкевов 204

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 210

ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID ВЪРХУ ЗДРАВНИТЕ РАЗХОДИ
Доц. д-р Николай Атанасов 219

ПОДХОДИ И ПРАКТИКА НА ДЪРЖАВНОТО ФИНАНСИРАНЕ
НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ
Доц. д-р Пламен Йорданов, **Гл. ас. д-р Маргарита Николова** 230

ФИСКАЛНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ ЗА ЛИЦА С УВРЕЖДАНИЯ КАТО ПРИКРИТИ
СОЦИАЛНИ ПЛАЩАНИЯ ПРИ ИНВАЛИДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, Ас. д-р Йордан Йорданов,
Докторант Жанета Ангелова 238

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов 246

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА СПРАВЕДЛИВОСТ –
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Силвия Топлева 251

ДЪЛГОСРОЧНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
НА ПАНДЕМИИТЕ – УРОЦИ ОТ НЯКОИ ПРЕДХОДНИ КРИЗИ
Гл. ас. д-р Александър Б. Тодоров 258

ЕВРОФИНАНСИРАНЕТО КАТО СРЕДСТВО ЗА ПОВИШАВАНЕ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР
„ПРОИЗВОДСТВО НА ОБЛЕКЛО ОТ ТЕКСТИЛ“
Гл. ас. д-р Ангелина Терзиева 266

НЯКОИ АСПЕКТИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА COVID-19
ВЪРХУ БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Гл. ас. д-р Анелия Панева 274

ПАЗАРЪТ НА ЗДРАВНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ –
СЪСТОЯНИЕ, РАЗВИТИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 281

ФИСКАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ –
НЕОБХОДИМОСТ, УСЛОВИЯ И ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Димитър Костов 289

БЪЛГАРИЯ ПО ПЪТЯ КЪМ ЕВРОЗОНАТА
Гл. ас. д-р Петя Василева 297

ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ
СЪС СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОСЪЮЗА
Гл. ас. д-р Сергей Радуканов 304

ПРОМЕНЯЩИТЕ СЕ РОЛИ НА ФИСКАЛНАТА И ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА
В СВЕТЛИНАТА НА COVID-19 В СТРАНИ С РАЗЛИЧЕН ПАРИЧЕН РЕЖИМ
Гл. ас. д-р Соня Георгиева 310

АСПЕКТИ НА НАЦИОНАЛНАТА ПОЛИТИКАТА
ПО ЗАЕТОСТТА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД НЕЯ
Гл. ас. д-р Таня Илиева ……..……..……..……..… 320

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ИНВЕСТИЦИОННИ СТРАТЕГИИ –
ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВИ РЕЗУЛТАТИ
ОТ АКТИВНО ИНВЕСТИРАНЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов ……...……. 325

ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ПРЕД БЪДЕЩИТЕ ПЕНСИОНЕРИ
В КОНТЕКСТА НА НОРМАТИВНИТЕ ПРОМЕНИ ВЪВ ВТОРИ СТЪЛБ
НА ПЕНСИОННИЯ МОДЕЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Йордан Йорданов ……...……. 334

ПАЗАРЪТ НА БАНКОВИ ДЕПОЗИТИ В БЪЛГАРИЯ:
ДИНАМИКА И СТРУКТУРНИ ИЗМЕНЕНИЯ
Ас. д-р Радослав Къновски …….....……. 340

ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОСТТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ
Д-р Антон Сотиров, **Д-р Никола Пищалов** …….....……. 347

НАДНОРМЕНОТО ТЕГЛО И ЗАТЛЪСТЯВАНЕТО
КАТО РИСКОВ ФАКТОР ЗА ЗДРАВЕТО
Д-р Орлин Цветков …….....…….……. 354

МЕРКИ НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ НА САЩ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА COVID-19
Д-р Свилен Колев .....…….……. 359

STATE AID ENFORCEMENT LAW IN THE ENERGY SECTOR
IN ALBANIA
Lecturer of Law, **Dr. Anduena Gjevori** ……..…….……. 366

БАНКОВАТА ТАЙНА КАТО КОМПОНЕНТА НА БАНКОВАТА
СИГУРНОСТ – ФИНАНСОВО-ПРАВНИ АСПЕКТИ
Преп. Игнат Папазов ……..…….……. 374

THE HISTORICAL EVOLUTION OF THE GOVERNMENT
SECURITIES MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA
Olesea Speian, PhD Student ……..……...…….……. 378

ПРОМЕНИ В ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГУЛАТОРНИ КАПИТАЛОВИ
ИЗИСКВАНИЯ ЗА ПОКРИТИ ОБЛИГАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Докторант Борислав Киров ..……...……..……. 386

АВТОМОБИЛНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ И МЯСТОТО
НА ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА НА НЕГО
Докторант Ваня Галчева ……...……. 393

ЕФЕКТИ ВЪРХУ ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА В РЕЗУЛТАТ
ОТ НАМАЛЯВАНЕТО НА НАЛИЧНИТЕ ПАРИ В ОБРАЩЕНИЕ
Докторант Владимир Сиркаров ……..……. 398

ВЛИЯНИЕ НА КОЕФИЦИЕНТА P/E И ДИВИДЕНТНАТА
ДОХОДНОСТ ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА АКЦИИТЕ
НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР
Докторант Владислав Любенов …….....…… 405

ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА МСП
В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ
Докторант Даниел Данчев …….....…… 413

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ
ЧРЕЗ ГРАНИЦИТЕ НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ ДОХОД
Докторант Жанета Ангелова .....…… 421

ЦИФРОВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО – СРЕДСТВО
ЗА ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ И РАДИКАЛНА
ПРОМЯНА НА НАЧИНА НА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА МЕДИЦИНСКИ
И ЗДРАВНИ ГРИЖИ
Докторант Живка Петрова .....…… 429

ДЕБАТЪТ МЕЖДУ БАНКОВАТА И ВАЛУТНАТА ШКОЛА ОТ 19-И ВЕК –
ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПАРАЛЕЛИ СЪС СЪВРЕМЕННИТЕ
МОНЕТАРНИ РЕАЛНОСТИ
Докторант Кузман Илиев .....…… 438

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МЕНИДЖМЪНТА НА ЛЕЧЕБНИТЕ
ЗАВЕДЕНИЯ В УСЛОВИЯ НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
(ПО ПРИМЕРА НА УНИВЕРСИТЕТСКА МНОГОПРОФИЛНА БОЛНИЦА
ЗА АКТИВНО ЛЕЧЕНИЕ „СЪРЦЕ И МОЗЪК“ – ПЛЕВЕН)
Докторант Люба Митева .....…… 446

БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИИТЕ – ГОЛЕМИТЕ ПОЛЗИ
ЗА МАЛКИТЕ БАНКИ
Докторант Марина Милинова .....…… 453

ОТРИЦАТЕЛНИ ЛИХВЕНИ НИВА – ЕМПИРИЧЕН ОПИТ
Докторант Милена Пешева .....…… 460

ФИНАНСОВИЯТ ФЕЪРПЛЕЙ В ЖЕНСКИЯ ФУТБОЛ –
НЕОБХОДИМОСТ ИЛИ ВЪЗМОЖНОСТ
Докторант Нено Ненов ……..…… 468

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ПРЕМИЙНИЯ ПРИХОД
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Докторант Николай Илиев ….…… 474

РАЗВИТИЕ НА ИМУЩЕСТВЕНОТО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ОТНОШЕНИЯ
Докторант Радка Василева ….…… 480

КОНСОЛИДАЦИЯТА НА БАНКОВИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОСТ
Докторант Рая Драгоева ……..…… 488

ИНСТРУМЕНТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ДАНЪЧНИТЕ ИЗМАМИ
ПРИ ТЪРГОВИЯТА С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ
Докторант Стефан Пешов .....……. 496

ПРОГНОЗИРАНЕ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ -
ОТКЛОНЕНИЕ НА ФАКТИЧЕСКОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ
НА КОНСОЛИДИРАНАТА ФИСКАЛНА ПРОГРАМА
СПРЯМО ЗАКОНА ЗА БЮДЖЕТА НА БЪЛГАРИЯ
Докторант Юлиан Войнов .....……. 501

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА РОЛЯТА И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
ПРИ ДОКУМЕНТИРАНЕТО В СЧЕТОВОДСТВОТО
Проф. д-р Атанас Атанасов .....……. 511

ОСОБЕНОСТИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ
НА СТОКИТЕ В УСЛОВИЯТА COVID-19
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова .....……. 517

АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
ПРЕД СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА
НА ПРОМЕНИТЕ СЛЕД БРЕКЗИТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, Д-р Марий Стоянов .....……. 524

КЪМ НОВ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО
ПО МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ
Доц. д-р Диана Ималова, Доц. д-р Венцислав Вечев .....……. 532

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА
НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Красимира Славева .....……. 541

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗАВИСИМОСТТА МЕЖДУ
ЦИФРОВИЗАЦИЯТА НА ИКОНОМИКАТА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ
Доц. д-р Маргарита Шопова, Гл. ас. д-р Евгени Овчинников,
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов .....……..…. 549

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СПОРАЗУМЕНИЯ ЗА СВОБОДНА
ТЪРГОВИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ И ЗНАЧЕНИЕТО ИМ ОТ ПОЗИЦИЯТА
НА МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ В ЕС
Доц. д-р Момчил Антов .....……..…. 557

INNOVATIVE METHODS FOR ACCOUNTING EDUCATION –
EXPERIENCE AND GLOBAL LESSONS LEARNED
Assoc. Prof. Nadya Velinova-Sokolova, PhD ……..……..…..…. 564

ПАЗАРЪТ НА БАНКОВИ ДЕПОЗИТИ В БЪЛГАРИЯ: ДИНАМИКА И СТРУКТУРНИ ИЗМЕНЕНИЯ

Ас. д-р Радослав Къновски[1]

Резюме: *Банките са финансови посредници, които чрез депозитната си политика привличат значителен дял от спестяванията на икономическите агенти. Депозитната политика на банките и поведението на вложителите водят до изменение в структурата на банковия депозитен пазар. Изследването на процесите, които протичат на депозитния пазар е важно за анализиране и прогнозиране на банковото дело и стабилността на икономиката в България.*

Ключови думи: *банки, депозити, депозитен пазар, динамика, структурни изменения*

JEL:G21

THE BANK DEPOSITS MARKET IN BULGARIA: DYNAMICS AND STRUCTURAL CHANGES

Assist**. Radoslav Kanovski, PhD**

Abstract: *Banks are financial intermediaries that, through their deposit policy, attract a significant share of the savings of economic agents. The deposit policy of banks and the behavior of depositors lead to a change in the structure of the bank deposit market. The study of the processes taking place in the deposit market is important for analyzing and forecasting the banking business and the stability of the economy in Bulgaria.*

Key words*: banks, deposits, deposit market, dynamics, structural changes*

JEL: G21

1. Въведение

Пазарът на банкови депозити в България е част от финансовия пазар чрез който са привлечени по-голямата част от спестяванията на икономическите агенти в страната. Процесите, които протичат на този пазар са важни, защото на него се акумулира и преразпределя огромен паричен ресурс, който е необходим за функциониране икономиката на България. Обект на настоящото изследване е пазарът на банкови депозити в България. Предмет на изследването е динамиката и структурните изменения на пазара на банковите депозити в България. Целта на изследването е да се оцени развитието и структурните изменения.

[1]r_kanovski@abv.bg, ВСУ „Черноризец Храбър“ гр. Варна / VFU „Chernorizets Hrabar“ Varna

2. Характеристика на пазара на банкови депозити в България

Банките са кредитни институции, които възникват още в античния свят. Те са били важна част от икономиката на държавите. Днес тяхната роля е още по-значима и е трудно да си представим пазарната икономика без търговските банките, без пазар на депозити и кредити.

Същността на банковият бизнес се изразява в две основни дейности. Първата дейност на банките е привличане на временно свободни парични средства (спестявания) от икономическите агенти чрез депозитните банкови операции. Втората дейност е отдаването на привлечения ресурс чрез кредити на икономически агенти, които се нуждаят от финансиране.

Пазарът на банкови депозити можем да дефинираме като подсистема на финансовият пазар, на които банките са основни участници, формиращи търсенето на свободни парични средства чрез депозитните си операции от останалите сектори и подсектори в икономиката. Ефективно функциониращия депозитен пазар създава възможност за рационално управление на паричните потоци в икономиката на страната.

Участниците на депозитния пазар в България можем да групираме в две групи:

- индивидуални инвеститори;
- институционални инвеститори.

Към индивидуалните инвеститори можем да отнесем секторите: „Държавно управление“, „Нефинансови предприятия и сектор „Домакинства“. Индивидуалните инвеститори влагат свои собствени средства на депозитния пазар.

От индивидуалните инвеститори най-активни участници са сектор „Домакинства“ и сектор „Нефинансови предприятия“. Те имат най-голям пазарен дял на банковия депозитен пазар, който е около 80%.

Към индивидуалните инвеститори можем да отнесем кредитните институции и други финансови предприятия. Институционалните инвеститори обединяват спестявания на индивидуални инвеститори и работят с тях. Институционалните инвеститори имат сравнително малък пазарен дял на депозитния пазар. Той е около 20 %.

3. Динамика и структурни изменения на пазара на банкови депозити в България 2016-2020 г.

1.1. Динамика на пазара на банкови депозити в България

За изследване динамиката на пазара на банкови депозити в България ще използваме следните методи:

- абсолютни прирасти;
- темпове на растеж;
- темпове на прираст.

Абсолютен прираст на постоянна и верижна основа на пазара на банкови депозити в България. Абсолютните прирасти ни дават информация с

колко единици се е изменил пазарът на банкови депозити в България. Абсолютният прираст на постоянна основа показва изменението на пазара на банкови депозити спрямо стойността в базовия период, за който е приета датата 31.12.2016.г. Абсолютният прираст на верижна основа показва изменението на банковите депозити в България спрямо предходната година на изследвания период.

Средният абсолютен прираст на пазара на банкови депозити в България ни показва средно с колко абсолютни единици на година се изменят депозитите в банковата система спрямо предходната година.

Таблица 1. Абсолютни прирасти на постояна и верижна основа на банковите депозити в България 2016-2020 г.

Година	Депозити в банковата система към 31.12. в хил. лв.	Абсолютен прираст на постоянна основа в хил. лв.	Абсолютен прираст на верижна основа в хил. лв.
2016	78584748	-	-
2017	83707256	5122508	5122508
2018	89703901	11129153	5996645
2019	97211694	18626946	7507793
2020	105732618	27147870	8520924

Източник: БНБ и изчисления на автора

От анализа на даните в Таблица № 1, можем да установим, че обема на пазара на банкови депозити в България за периода 31.12.2016-31.12.2020 г. се увеличава с 27 147 870 хил. лв. и достига 105 732 618 хил. лв. От анализа на прираста на верижна основа, можем да направим извода, че за този периад се наблюдава трайно увеличение на банковите депозити в България. Най-голямо е това увеличение за 2020 г. спрямо 2019 г., като за този период пазарът на банкови депозити се увеличава с 8 520 924 хил. лв.

Средният прираст на банковите депозити в България за периода 2016-2020 г. е 6 786 967,5 хил. лв. на година. Резултатът, който сме получили за средния абсолютен прираст може да бъде използван за прогнозиране на стойността на пазара на банкови депозити в България за бъдещи периоди.

Темповете на растеж (развитие) на постоянна и верижна основа на пазара на банкови депозити в България показват с колко пъти (или процента) пазарът на депозити в България се увеличава спрямо предходен период. При изчисляване темпа на развитие на постоянна основа, базата е 31.12.2016 г. При изчисляване темпа на разтеж на верижна основа, базата е предходната година.

Средногеометричният темп на растеж ни дава информация средногодишно как се развива пазара на банкови депозити в геометрична прогресия. Както и средният абсолютен прираст, така и средногеометричния темп на растеж може да се използва за разработване на прогнози за развитието на пазара на банковите депозити за бъдещи периоди.

Таблица 2. Темпове на растеж на постояна и верижна основа на банковите депозити в България 2016-2020 г.

Година	Депозити в банковата система към 31.12. в хил. лв.	Темпове на растеж на постоянна основа	Темпове на растеж на верижна основа
2016	78584748	-	-
2017	83707256	1,065	1,065
2018	89703901	1,141	1,072
2019	97211694	1,237	1,084
2020	105732618	1,345	1,088

Източник: БНБ и изчисления на автора

От анализа на данните в Таблица № 2 за развитието на пазара на банкови депозити в България за периода 31.12.2016-31.12.2020 г., можем да направим изводът, че пазара е нарастнал с 1,345 пъти (или 134,5%). През годините се наблюдава устойчиво нарастване на пазара. Най-значителното нарастване е за 2020 г. спрямо 2019 г., като нарастването е с 1,088 пъти (или 108,8%).

Средногеометричният темп на растеж на пазара на банкови депозити в България е 1,077. През 2019 и 2020 г. годишният темп на растеж на депозитите в банковата система е по-голям от средногеометричния темп за периода 2016-2020 г.

Темповете на прираст имат голямо значение при изучаването на финансовите явления, защото те ни показват колко е годишният растеж на наблюдаваното явление. Те ни показват с колко процента се е увеличил пазара на банкови депозити в България спрямо базовият или предходният период. Темпът на прираст на постоянна и верижна база за пазара на банкови депозити в България ще изчислим за всеки наблюдаван период, като от темповете на растеж извадим 1.

Таблица 3. Темпове на прираст на постоянна и верижна база за пазара на банкови депозити в България 2016-2020 г.

Година	Депозити в банковата система към 31.12. в хил. лв.	Темпове на прираст на постоянна основа	Темпове на прираст на верижна основа
2016	78584748	-	-
2017	83707256	0,065	0,065
2018	89703901	0,141	0,072
2019	97211694	0,237	0,084
2020	105732618	0,345	0,088

Източник: БНБ и изчисления на автора

От анализа на данните в Таблица № 3 за темпа на прираст на пазара на банкови депозити в България за периода 31.12.2016-31.12.2020 г., можем

да направим извод, че пазарът е нарастнал с 34,5 %. През годините се наблюдава устойчиво нарастване на този пазар. Най-значителното нарастване на този пазар е за 2020 г. спрямо 2019 г., като нарастването е с 8,8%.

1.2. *Структурни изменения на пазара на банкови депозити в България*

Изследването на структурните изменения на пазара на банкови депозити в България за периода 2016-2020 г. има за цел да установи какви промени са настъпили в сегментите на този пазар, както и промените във валутната структура на банковите депозити. За изследване на измененията в структурата на пазара на банковите депозити ще бъдат изчислени:

- индексът на различие;
- нормираният квадратичен коефициент на структурни изменения;
- интегралният коефициент на структурни изменения.

Таблица 4. Структура на пазара на банкови депозити в България 2016-2020 г.

Вложители на банковия депозитен пазар	**Относителен дял - % 31.12. 2016 г.**	**Относителен дял – % 31.12. 2020 г.**	**Разлика между относителни дялове**	**Квадрати на разликите**	**Квадрати на относителни дялове 2016 г.**	**Квадрати на относителни дялове 2020 г.**
Държавно управление	0,021	0,0287	0,0077	0,000059	0,000441	0,000823
Кредитни институции	0,0567	0,0479	-0,0088	0,000077	0,003215	0,0023
Други финансови предприятия	0,0497	0,0312	-0,0185	0,00034	0,00247	0,00097
Нефинансови предприятия	0,2720	0,2998	0,0278	0,00077	0,07398	0,0899
Домакинства	0,6006	0,5924	-0,0082	0,000067	0,3607	0,3509
Общо	1	1	0	0,001313	0,3742	0,4449

Източник: изчисления на автора

Стойността на индекса на различие е 0,03154. Нормираният квадратичен коефициент за абсолютни структурни изменения е със стойност 0,02562. Интегралният коефициент на структурни изменения е 0,04. Получените резултати за трите показателя са под 0,05. Това ни дава основание да направим извод, че за периода 2016-2020 г., на пазара на банкови депозити в България са настъпили много слаби, пренебрежимо ниски структурни изменения.

Таблица 5. Валутна структура на банковите депозити в България 2016-2020 г.

Валута	Относителен дял - % 31.12. 2016 г.	Относителен дял - %31.12. 2020 г.	Разлика между относителни дялове	Квадрати на разликите	Квадрати на относителни дялове 2016 г.	Квадрати на относителни дялове 2020 г.
Лева	0,5569	0,5936	0,0367	0,00135	0,3101	0,3524
Евро	0,3554	0,3354	-0,0191	0,00036	0,1257	0,1125
Други валути	0,0886	0,071	-0,0176	0,00031	0,0078	0,00005
Общо	1	1	0	0,00202	0,4436	0,465

Източник: изчисления на автора

За изменението на валутнатна структура на банковите депозити в България за периода 2016-2020 г. получаваме следните резултати. Индексът на различие е 0,0367. Нормираният квадратичен коефициент на абсолютните структурни изменения е 0,0318. Получената стойност за интегралният коефициент на структурни изменения е 0,0472. Получените резултати за трите показателя са под 0,05. Това ни дава основание, да направим извод, че за периода 2016-2020 г., във валутната структура на пазара на банкови депозити в България са настъпили много слаби, структурни изменения.

На пазара на банкови депозити в България през анализирания период най-активни участници са два сектора. Това са секторите „Домакинства“ и сектор „Нефинансови предприятия“. Банките в България прилагат от 2019 г. много ниски, дори отрицателни лихвени проценти по депозитите на тези два сектора. Независимо от това, данните в нашия анализ показват тенденция на увеличение на депозитите в банковата система на България. Тази тенденция се засили още повече от пандемията Ковид -19.

Пандемията Ковид-19 и наложените мерки от страна на правителството доведоха да ограничаване дейността на някой отрасли в икономиката. Това влоши очакванията на бизнеса и дамакинствата. Една част от тях ограничиха разходите си, което доведе до още по-големи спестявания, които се насочиха към банковата система. Друга част от бизнеса и домакинствата ограничиха търсенето на банкови кредити. За да се намали притока на депозити, които банките трудно ще се реализират като кредити, някои банки в България преустановиха предлагането на депозити с договорен матуритет. Предлагат се предимно овърнайт депозити. В случай че тази тенденция се запази и през следващите години, можем да очакваме, че на депозитния пазар в България ще настъпи изменене в структурата на депозитите, класифицирани по вид и икономическа дейност.

4. Заключение

Пазарът на банкови депозити в България нараства устойчиво за периода 2016-2020 г. с 1,077 пъти средногеометрично на година. В привлечените от банките депозити над 80% са депозитите на секторите „Домакинства“ и „Нефинансови предприятия“. Структурните изменения, които са настъпили на пазара на банкови депозити за периода на анализа са малки под 0,05. Малки са и структурните изменения във валутната структура на депозитите.

Един нов фактор, ускорил нарастването на депозитния пазар в България след 2019 г. е пандемията Ковид-19. Пандемията доведе до увеличение на спестявнията на секторите „Домакинства“ и „Нефинансови предприятия“ и повиши техният интерес към депозитните продукти на банките. Депозитите в България се утвърждават като предпочитан финансов инструмент за нефинансовите сектори в икономиката, независимо от близките до нула лихвени проценти през последните пет години.

Използвани източници

Българска народна банка. www.bnb.bg

Величкова, Н. (1981). Статистически методи за изучаване и прогнозиране развитието на социално-икономически явления. София: Наука и изкувство.

Гатев, К. (2007). Методи за анализ на структури и структурни ефекти. София:УИ „Стопанство“.